KASBIY TA'LIM TASHKILOTLARIDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING SAMARADORLIGI

Boboyeva Azizaxon Karim qizi
Sirdaryo pedagogika texnikumi o'qituvchisi
Magistr
E-mail: babayevaaziza473@gmail.com
https://doi.org/10.5281/zenodo.23263107

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada axborot texnologiyalari tushunchasi, uning asosiy turlari va ta'lim jarayoniga ta'siri, shuningdek kasbiy ta'lim tashkilotlarida zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanishning nazariy va amaliy jihatlari yoritilgan. Zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalangan holda ta'lim sifatini oshirishning samarali yo'llari ko'rsatib berilgan.

Kalit so'zlar: kasbiy ta'lim, pedagogik texnologiya, axborot texnologiyalari, innovatsion ta'lim, kompetensiya, interfaol metodlar, masofaviy ta'lim, ta'lim sifati.

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматриваются понятие информационных технологий, их основные виды и влияние на образовательный процесс, а также теоретические и практические аспекты использования современных педагогических технологий в профессиональных образовательных организациях. Кроме того, представлены эффективные пути повышения качества образования с помощью современных педагогических технологий.

Ключевые слова: профессиональное образование, педагогическая технология, информационные технологии, инновационное образование, компетенция, интерактивные методы, дистанционное обучение, качество образования.

ANNOTATION

This article examines the concept of information technologies, their main types, and their impact on the educational process, as well as the theoretical and practical aspects of using modern pedagogical technologies in vocational education institutions. It also presents effective ways of improving the quality of education through the use of modern pedagogical technologies.

Keywords: vocational education, pedagogical technology, information technology, innovative education, competence, interactive methods, distance learning, quality of education.

Kirish

XXI asr zamonaviy innovatsiyalar, raqamli texnologiyalar va ilg'or bilimlar asri sifatida tavsiflanadi. Jamiyat taraqqiyotining shiddat bilan jadallashayotgan ushbu bosqichida ta'lim

tizimining ustuvor vazifalaridan biri — zamonaviy talablarga javob beruvchi, puxta bilim va tanqidiy tafakkurga ega, raqobatbardosh shaxsni shakllantirish va kamol toptirishdan iborat.

Bu vazifaning amalga oshirilishida kasbiy ta'lim tashkilotlari alohida o'rin tutadi. Chunki aynan shu tashkilotlar mehnat bozori uchun malakali kadrlarni tayyorlaydi, bitiruvchining kasbiy kompetensiyasi esa bevosita o'qitish jarayonining sifatiga bog'liq. Ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish sohalarida texnologiyalar tez yangilanayotgan bir paytda, an'anaviy, axborotni tayyor holda yetkazishga asoslangan o'qitish usullari talabalarning amaliy ko'nikmalarini yetarli darajada shakllantira olmaydi. Shu sababli o'qitishga zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish zaruriyati yuzaga keladi.

Pedagogik va axborot texnologiyalari tushunchasi. Pedagogik texnologiya o'qitish maqsadiga kafolatli erishishni ta'minlovchi, o'zaro bog'langan jarayonlar tizimidir. Tadqiqotchilar uni turlicha ta'riflaydi. V.P. Bespalko texnologiyani pedagogik tizimning loyihalashtirilgan va natijasi oldindan belgilangan ko'rinishi sifatida talqin qiladi [1]. G.K. Selevko esa pedagogik texnologiyani maqsad, mazmun, metod va vositalarning yaxlit tizimi sifatida ko'rib, uni o'qituvchi faoliyatining ilmiy asoslangan loyihasi deb hisoblaydi [2]. O'zbekistonlik olimlar N.N. Azizxo'jayeva, J. Yo'ldoshev va S. Usmonov ham pedagogik texnologiyaning asosiy belgilari sifatida maqsadning aniqligi, jarayonning tizimliligi, natijaning diagnostika qilinishi va takrorlanuvchanligini ko'rsatadilar [3; 4].

Axborot texnologiyalari deganda axborotni yig'ish, saqlash, qayta ishlash, uzatish va taqdim etishga imkon beradigan usul va vositalar majmui tushuniladi. Ta'limda ular o'quv jarayonini kompyuter, tarmoq va multimedia vositalari asosida tashkil etish imkonini beradi. Pedagogik texnologiya mazmun va jarayonni belgilasa, axborot texnologiyalari bu jarayonni amalga oshiruvchi vosita sifatida xizmat qiladi. Shu bois ularning o'zaro uyg'unligi ta'lim samaradorligini belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi.

Pedagogik texnologiyalarning nazariy asosini konstruktivizm tashkil etadi. L.S. Vygotskiyning yaqin rivojlanish zonasi haqidagi g'oyasi [5] va J. Brunerning kashfiyotga asoslangan ta'lim konsepsiyasi o'quvchini bilimning passiv qabul qiluvchisi emas, faol ishtirokchisi sifatida ko'rishni taqozo etadi. Ta'lim maqsadlarini aniqlash va natijalarni baholashda esa B. Bloom taksonomiyasi, uning L. Anderson va D. Krathwohl tomonidan qayta ko'rib chiqilgan varianti keng qo'llaniladi [6; 7]. Kasbiy ta'lim sohasida E.F. Zeer ishlari kompetensiyaviy yondashuvning nazariy asosini yaratgan [8].

Zamonaviy pedagogik texnologiyalarning asosiy turlari

Amaliyotda pedagogik texnologiyalar bir necha guruhga bo'linadi. Ularning kasbiy ta'limda eng ko'p qo'llaniladigan turlari quyidagi jadvalda keltirilgan.

Texnologiya turi	Mohiyati	Kasbiy ta'limdagi qo'llanishi
Muammoli ta'lim	Talaba muammoli vaziyatni o'zi tahlil qilib, yechim topadi	Ishlab chiqarishdagi nosozlikni aniqlash va bartaraf etish topshiriqlari
Hamkorlikda o'qitish	Talabalar kichik guruhlarda umumiy natija uchun ishlaydi	Jamoaviy amaliy mashg'ulotlar, brigada shaklidagi ish

Texnologiya turi	Mohiyati	Kasbiy ta’limdagi qo‘llanishi
Keys-stadi	Real kasbiy vaziyatni tahlil qilish	Texnologik jarayondagi muammolar va qaror qabul qilish
Loyihaviy ta’lim	Talaba aniq mahsulot yoki loyihani yaratadi	Kurs loyihasi, buyumni ishlab chiqish va himoya qilish
Modulli ta’lim	O‘quv mazmuni mustaqil modullarga bo‘linadi	Kasbiy malakalar bo‘yicha bosqichma-bosqich tayyorgarlik
Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari	Multimedia, internet va o‘quv platformalaridan foydalanish	Elektron darsliklar, taqdimotlar, videomateriallar, masofaviy kurslar
Simulyatsiya va virtual muhit	Real jarayonni kompyuterda modellashtirish	Xavfli yoki qimmat uskunalarda ishlashni mashq qilish
Interfaol metodlar	Munozara, “aqliy hujum”, rolli o‘yinlar	Muloqot va kasbiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirish

Bu texnologiyalarning umumiy jihati shundaki, ularda o‘qituvchi bilim manbaidan faoliyatni tashkil etuvchi va yo‘naltiruvchiga aylanadi, talaba esa o‘quv jarayonining markaziy ishtirokchisiga aylanadi.

Kasbiy ta’lim tashkilotlarida qo‘llashning amaliy jihatlari

Kasbiy ta’limning o‘ziga xosligi shundaki, unda nazariy bilim bilan bir qatorda amaliy ko‘nikma va malaka shakllantirilishi shart. Shu sababli pedagogik texnologiyalarni tanlashda kasbning xususiyati, o‘quv mashg‘ulotining maqsadi va talabalarning tayyorgarlik darajasi hisobga olinadi.

Amaliyotda texnologiyalar odatda quyidagi yo‘nalishlarda joriy etiladi:

✓ **Nazariy mashg‘ulotlarda.** Multimedia taqdimotlar, animatsiya va videolavhalar murakkab texnologik jarayonlarni ko‘rgazmali tushuntirishga yordam beradi. Mavzuni mustahkamlashda interfaol so‘rovnomalar va elektron testlar qo‘llaniladi.

✓ **Amaliy mashg‘ulotlarda.** Simulyatorlar va virtual laboratoriyalar talabaga uskunani buzish xavfisiz mashq qilish imkonini beradi. Real jihozlar yetarli bo‘lmagan sharoitda bu usul ayniqsa foydali.

✓ **Mustaqil ta’limda.** Elektron resurslar, o‘quv platformalari va masofaviy kurslar talabaga o‘z sur’atida o‘rganish imkonini beradi. Bunda o‘qituvchi topshiriqlarni belgilab, bajarilishini nazorat qiladi.

✓ **Ishlab chiqarish amaliyotida.** Loyihaviy ta’lim va keys-stadi talabani real kasbiy muhitga yaqinlashtiradi, ish beruvchilar bilan hamkorlik esa topshiriqlarning dolzarbligini ta’minlaydi.

✓ **Baholashda.** Bloom taksonomiyasiga asoslangan topshiriqlar bilimni eslab qolishdan tashqari, uni qo‘llash, tahlil qilish va yangi narsa yaratish darajalarini ham tekshiradi.

O‘zbekistonda ta’limni raqamlashtirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida belgilangan, bu esa kasbiy ta’lim tashkilotlarida elektron platformalar va raqamli resurslardan foydalanish uchun sharoit yaratmoqda.

Samaradorlik mezonlari va ta’lim sifatini oshirish yo‘llari

Pedagogik texnologiyaning samaradorligi o‘quv natijasining oldindan belgilangan maqsadga qanchalik mos kelishi bilan o‘lchanadi. Kasbiy ta’lim tashkilotlarida samaradorlikni quyidagi mezonlar bo‘yicha baholash maqsadga muvofiq:

- **o‘zlashtirish ko‘rsatkichi:** talabalarning nazariy bilim va amaliy topshiriqlardagi natijalari;
- **kompetensiyaning shakllanganligi:** kasbiy vazifani mustaqil bajara olish darajasi;
- **motivatsiya va faollik:** talabaning darsdagi ishtiroki, o‘quv faoliyatiga qiziqishi;
- **vaqt va resurs tejamkorligi:** maqsadga erishish uchun sarflangan vaqt va vositalar;
- **mehnat bozori talablariga muvofiqlik:** bitiruvchilarning ish beruvchilar tomonidan bahosi va ishga joylashishi.

Ushbu mezonlar bo‘yicha ma’lumotlarni dars boshida va oxirida o‘tkaziladigan diagnostik topshiriqlar, kuzatuv, so‘rovnoma hamda amaliy mashg‘ulot natijalarini taqqoslash orqali to‘plash mumkin.

Ta’lim sifatini oshirishning asosiy yo‘llari quyidagilardan iborat:

1. **O‘qituvchilarning raqamli va pedagogik kompetensiyasini oshirish.** Texnologiyaning natijasi o‘qituvchining uni qanday qo‘llashiga bog‘liq, shuning uchun malaka oshirish kurslari, tajriba almashish va amaliy seminarlar muntazam o‘tkazilishi lozim.
2. **Moddiy-texnik bazani mustahkamlash.** Kompyuter sinflari, tezkor internet, simulyatorlar va zamonaviy o‘quv jihozlari texnologiyalarni to‘liq joriy etish sharti hisoblanadi.
3. **Texnologiyalarni uyg‘unlashtirish.** Bitta metod bilan cheklanmasdan, mavzuning xususiyatiga qarab an’anaviy va innovatsion usullarni birga qo‘llash yaxshi natija beradi.
4. **Ish beruvchilar bilan hamkorlik.** O‘quv topshiriqlari korxonalarning real ehtiyojlariga asoslansa, talabaning kasbiy tayyorgarligi ortadi.
5. **Individual yondashuv.** Elektron platformalar talabalarning tayyorgarlik darajasiga qarab topshiriqlarni farqlash va ularning rivojlanishini kuzatish imkonini beradi.
6. **Monitoring va tahlil tizimini yo‘lga qo‘yish.** Joriy etilgan texnologiyalarning natijasi muntazam tahlil qilinib, zarur o‘zgartirishlar kiritilishi kerak.

Xulosa

Tadqiqot natijalari kasbiy ta’lim tashkilotlarida zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish o‘qitish sifatini oshirishning muhim omili ekanini ko‘rsatadi. Pedagogik texnologiyalar ta’lim jarayonini maqsadga yo‘naltirilgan, natijasi o‘lchanadigan va talabaning faol ishtirokiga asoslangan tizimga aylantiradi, axborot texnologiyalari esa bu jarayonni ko‘rgazmali, qulay va individuallashtirilgan qiladi.

Texnologiyalarning samaradorligi ularning o‘zidan emas, balki o‘qituvchining pedagogik va raqamli tayyorgarligidan, moddiy-texnik bazadan hamda ish beruvchilar bilan hamkorlikdan bog‘liq. Shu bois kasbiy ta’lim tashkilotlarida o‘qituvchilar malakasini

muntazam oshirish, texnologiyalarni mavzu xususiyatiga qarab uyg‘unlashtirish va natijalarni aniq mezonlar asosida monitoring qilish tavsiya etiladi.

Kelgusi tadqiqotlarda ushbu mezonlar asosida muayyan kasb yo‘nalishlarida o‘tkaziladigan pedagogik tajriba-sinov ishlari orqali samaradorlikni miqdoriy jihatdan baholash maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. — М.: Педагогика, 1989.
2. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. — М.: Народное образование, 1998.
3. Azizxo‘jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. — Toshkent: TDPU, 2006.
4. Yo‘ldoshev J.G‘., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari. — Toshkent: O‘qituvchi, 2004.
5. Vygotsky L.S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. — Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978.
6. Bloom B.S. (ed.) Taxonomy of Educational Objectives: The Classification of Educational Goals. Handbook 1: Cognitive Domain. — New York: David McKay, 1956.
7. Anderson L.W., Krathwohl D.R. (eds.) A Taxonomy for Learning, Teaching, and Assessing. — New York: Longman, 2001.
8. Зеер Э.Ф. Психология профессионального образования. — М.: Московский психолого-социальный институт, 2003.